

Борейко А.І., Борейко С.О. Експерсія як засіб естетичного саморозвитку учнів // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 311-316.

УДК 371.2

А. І. Борейко,
вихователь вищої категорії,
(КНЗ ЖЗО школа-інтернат І-ІІІ ступенів
№2 Житомирської обл. ради),
С. О. Борейко,
аспірант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЕКСПЕРСІЯ ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО САМОРОЗВИТКУ УЧНІВ

Розглядається експерсія як засіб естетичного виховання у процесі саморозвитку учнів, який сприяє формуванню у дітей ціннісне ставлення до природи, до рідної землі, створення атмосфери, що сприяє розвитку творчого потенціалу та саморозвитку особистості

Рассматривается экскурсия как средство эстетического воспитания в процессе саморазвития учеников, которое способствует формированию у детей ценностного отношения к природе, к родной земле, созданию атмосферы, содействующей развитию творческого потенциала и саморазвития личности

An excursion is understood as the means of aesthetical education in the process of pupils' self-development, creating favorable conditions in forming in children the value attitude toward nature, to native land, creating the atmosphere assisting the development of creative potential and self-development of a personality

Проблема саморозвитку особистості завжди була індивідуальною і соціально значущою. У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що потрібно формувати у молоді сучасний світогляд, розвивати творчі здібності і навички самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості.

Суспільство має взяти за основу – направити особистість на шлях саморозвитку, самоудосконалення. Одним із таких шляхів має бути використання екскурсій у розвитку особистості.

Метою статті є дати характеристику та розкрити методики проведення екскурсій.

Екскурсії займають важливе місце у навчально-виховній роботі з учнями, в тому числі й з учнями з особливими потребами. Вони є однією з форм естетичної освіти і виховання шкільної молоді.

Важливою умовою, первинною сходинкою саморозвитку особистості є внутрішня потреба у його здійсненні та самопізнанні, оскільки самопізнання – це вивчення себе як частини природи, виявлення своїх біологічних особливостей та потреб, це розуміння себе як частини соціуму.

Саморозвиток є результатом переплетення траєкторій індивідуального психічного розвитку, суспільної діяльності, за яких здійснюється життєвий шлях людини.

На шляху становлення учнів як суб'єкта саморозвитку присутні протиріччя між потребою в саморозвитку і несформованою здатністю до здійснення даного процесу. При наявному інтересі до питань саморозвитку підлітки не мають відповідних знань, практичного досвіду, навиків саморозвитку.

Програмами ряду предметів – географії, біології, ОБЖД, екології, етики та естетики – передбачені обов'язкові екскурсії учнів V-X класів у природу та на виробництво.

Під час екскурсій у природу в учнів розвивається спостережливість, формується вміння виявляти зв'язки між життєвими явищами і природними процесами, пробуджується інтерес до навколишнього середовища і бажання глибше пізнати його закономірності. Кожен школяр з радістю вирушає в ліс, степ чи інший природний комплекс. Важливо, щоб при цьому він вмів спілкуватися з природою. Знання, набуті учнями при вивченні різних предметів, мають використовуватися у їх практичній діяльності. Тому при підготовці екскурсій слід передбачити не тільки те, що буде

пояснювати чи показувати вихователь, а й те, що робитимуть школярі. Для екскурсій потрібно обирати такі об'єкти, де учні зможуть спостерігати і фіксувати в записах, фотографіях, малюнках вплив людини на природні комплекси. Важливо знати місцевість, куди проводиться екскурсія: її геологічну будову, основні форми рельєфу, наявність природних ресурсів, їх використання в народному господарстві та ін., а також об'єкти, що потребують охорони, збереження як пам'ятки природи місцевого або республіканського, союзного значення.

Напередодні екскурсій вихователь поділяє клас на бригади і кожній дає конкретні завдання та рекомендації по їх виконанню: що спостерігати, що слід замалювати, сфотографувати, як оформити всю роботу в цілому. Це може бути науковий звіт, рекомендації щодо поліпшення природних умов у даній місцевості, конкретні пропозиції для господарства, тваринницької ферми і т. ін.

У ході кожної екскурсії в природу обов'язково слід провести спостереження над станом місцевих водойм, річок; встановити, чи зростають яри (якщо вони мають місце в даній місцевості); наскільки правильно розорюються поля; чи має місце пересування пісків; як здійснюється рекультивація земель у місцях видобутку корисних копалин, будівельних матеріалів тощо.

Важливо, щоб у процесі таких екскурсій і походів по рідному краю учні виявляли й негативний вплив підприємств, організацій на навколишнє середовище і повідомляли про це відповідні органи.

Кожна екскурсія в природу є комплексною за своїм змістом, і тому доцільно організовувати і проводити її спільними зусиллями вихователів та учителів кількох предметів, наприклад, географії, біології, ОБЖД, екології, етики. На відміну від екскурсій у природу, виробничі екскурсії мають свою специфіку, але плануються також комплексно. Виробнича екскурсія має важливе значення у здійсненні принципу політехнізму і у виявленні екологічних проблем, які стоять перед кожним підприємством. Завдання бригадам може дати кожен з учителів.

Наприклад, учні повинні обґрунтувати доцільність розміщення даного підприємства з позицій раціонального природокористування, тобто встановити, наскільки вдало воно розташоване в даному районі міста стосовно до річки, житлових масивів, дитячих закладів, а також з урахуванням напрямку вітрів даної місцевості; ознайомитися з водоочисними спорудами, їх устаткуванням,

ефективністю його використання; виявити, які цехи підприємства дають відходи, чи шкідливі вони для навколишнього середовища, як вони утилізуються, хто їх може найбільш раціонально переробляти, де саме; які нові технологічні засоби використовуються для очистки повітря; чи планується переведення підприємства на безвідходну технологію та ін. Усі ці питання можуть розподілятися конкретно за кожним з членів бригади, відповідно пропонується підготувати ілюстративне оформлення, можуть виділятися і 2-3 учні для виконання одного із завдань. Таким чином, як у процесі екскурсій в природу, так і на виробництво школярі оволодівають конкретними екологічними знаннями, переконуються у неминучій цінності природи і в необхідності бережливого ставлення до неї.

Великі можливості для екологічної культури і виховання мають і походи та експедиції по рідному краю, які здійснюються учнями під керівництвом вихователів.

В сьогоденній практиці шкіл є досить поширеною формою проведення екскурсій – "*екологічна стежка*". Вперше пізнавальні маршрути до природи з'явилися більш ніж 50 років тому у Північній Америці. Називалися вони по-різному: стежка природи, наукова траса, природознавча стежка, і, на кінець, екологічна стежка. *Мета* даної акції полягає у створенні умов для цілеспрямованого виховання екологічної культури учнів.

«Екологічна стежка» несе навчальне навантаження, має свої особливості, а саме: довжина 2-3 кілометри, певний набір об'єктів для вивчення, методи інформації та практичної діяльності учнів, доступність у транспортному відношенні, характеризується привабливим ландшафтом, має передумови до ековідновлювальних робіт (протиерозійний процес, створення ботанічних галявин, місць для відпочинку тощо).

Створення екологічної стежки відбувається у три етапи:

1) *підготовчий* – розробка і заснування маршруту; обладнання стежки – виготовлення відповідних написів у місцях зупинок, лозунгів, закликів; підготовка екскурсіводів; розробка змісту екскурсії;

2) *відкриття стежки* – урочисті збори; інструктаж (поведінка у зоні стежки, завдання для учнів, розподіл обов'язків);

3) *діяльність на трасі стежки* – зупинки біля дороговказів "Екологічна стежка", "Вікові сосни", "Мурашник" та ін. (розповідь та бесіди про природу). Так на зупинці „Очисні споруди"

дітей знайомлять з технологію очищення води, „Мурашина галявина" – розповідь про життя мурашок і методи їх охорони, "Алея рідкісних дерев" – екскурс сторінками "Червоної книги Житомирщини", "Жертви радіації" – бесіда про негативні наслідки для природи чорнобильської аварії, "Місця гніздування птахів" – знайомство з фоновими видами пташок та особливостями їх гніздування тощо.

Практична робота дітей на екологічній стежці полягає у наступному:

1. Пошук об'єктів природи та території, яка потребує охорони.
2. Вивчення потреб у гніздуваннях та годівницях.
3. виготовлення та розташування гніздувань, обстеження, ремонт, чищення.
4. виготовлення та встановлення годівниць для птахів.
5. Лісовідтворення (збирання та висівання насіння рідкісних трав, жолудів, висаджування молодих дерев та догляд за ними).
6. Догляд за природою ландшафту (розчищення, озеленення, укріплення ярів тощо).

Таким чином, організатори екскурсій виховують у дітей ціннісне ставлення до природи, до рідної землі, одночасно створюють атмосферу, яка сприяє розвитку творчого потенціалу та саморозвитку особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Національна доктрина розвитку освіти [електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
2. Виготський Л.С. Психологія розвитку людини / Л.С. Виготський. – М.: Сенс, 2003. – 1143 с.
3. Пустовіт Г.П. Психолого-педагогічний аспект взаємодії особистості з навколишнім середовищем // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 3. – С. 53-59.
4. Тихонова А. Навчальна природна стежина для молодших школярів. // Початкова школа. – 1991. – № 9.
5. Экологическое образование школьников. /Под ред. Зверева И.Д., Суравегиной И.Т. – М.: Педагогика, 1983.
6. Чистякова Л. А. Формування екологічної культури. // Початкова школа. – 1998. – № 4. – С.42-44.